

ISSN 1822-119X

Mokytojų ugdymas. 2009. Nr. 13 (2), 26–38

Teacher Education. 2009. Nr. 13 (2), 26–38

Rūta ŠIAUČIULIENĖ

Šiaulių universitetas • Šiauliai University

ŠEIMOS IR VAIKO LAISVALAIKIO ISTORINIS-KULTŪRINIS DISKURSAS VAIKYSTĖS EDUKACINIŲ KONCEPCIJŲ RAIŠKOS KONTEKSTĖ

HISTORICAL-CULTURAL DIS- COURSE ON FAMILY AND CHILD LEISURE IN THE CONTEXT OF MANIFESTATION OF CHILDHOOD EDUCATIONAL CONCEPTS

Anotacija

Straipsnyje istorinio-kultūrinio rekonstrukcionizmo pagrindu aiškinama vaiko ir šeimos laisvalaikio edukacinio prasmingumo sampratų genezė įvairiose visuomenės epochose. Atskleidžiamas diskurso turinys kategorijose: „vaikas šeimoje“, „šeima ir vaikas“, „šeima su vaiku“. Remiantis mokslininkų Aries (1962), Kon (1988), Allan ir Crow (1991), Bhatti ir Church (2000); Clarke ir Critcher (1985), Horna (1994), Rojek (1985), Veal ir Lynch (2001) atlikta vaikystės istorinių-kultūrinių studijų medžiaga, pasitelkiami faktai ir koncepcijos iš vaikystės istorijos. Jų pagrindu aiškina mas vaiko ir šeimos laisvalaikio, kaip suaugusiųjų bei vaiko bendro gyvenimo namuose, privačioje ar viešojoje aplinkose, istorinių sampratų genezės kultūrinis-informacinis prasmingumas nūdienai. Nagrinėjant koncepcijų „vaikas – mažas žmogus“, „vaikas kaip individas“ filosofinį-vertybinį turinį atskleidžiama į vaiką orientuoto laisvalaikio filosofija ir pagrindžiamos tokio laisvalaikio ugdomosios galimybės. Reflektuojant vaiko ir šeimos laisvalaikio sampratų istorinę-kultūrinę genezę, išryškinamos žinios, leidžiančios atsakyti tradicinio (antipozityvistinio), į suaugusiųsius orientuoto vaiko laisvalaikio supratimo.

Pagrindiniai žodžiai: šeimos ir vaiko laisvalaikis, vaikystės koncepcijos, į vaiką orientuotas laisvalaikis, istorinis-kultūrinis rekonstrukcionalizmas.

Įvadas

Laisvalaikio esmės aiškinimas taikant istorinę-kultūrinę („*tradicionalizmas – postmodernizmas*“) prieigą

Individo ir tautos charakteris gali formuotis tik

Abstract

Based on historical-cultural reconstructionism, the article explains the genesis of educational meaningfulness of the concepts of child and family leisure in various epochs. It discloses the content of the discourse in the categories “the child in the family”, “the family and the child”, and “the family with the child”. Based on the materials of historical-cultural researches on childhood carried out by scientists Aries (1962), Kon (1988), Allan and Crow (1991), Bhatti and Church (2000); Clarke and Critcher (1985), Horna (1994), Rojek (1985), Veal and Lynch (2001), the article presents facts and concepts from the history of childhood. Based on them, the cultural-informational meaningfulness of the genesis of historical concepts of child and family leisure, as of a joint living of adults and the child at home, in a private or public environment, for nowadays is explained. The analysis of the philosophical-value content of the concepts “the child as a small man”, “the child as an individual” discloses the philosophy of child-centred leisure and grounds educational opportunities of such leisure. Reflecting the historical-cultural genesis of the concepts of child and family leisure, knowledge enabling to decline traditional (anti-positivist), adult-centred understanding of the child’s leisure is accentuated.

Key words: family and child leisure, concepts of childhood, child-centred leisure, historical-cultural reconstructionism.

Introduction

Explanation of the essence of leisure, applying historical-cultural approach (“*traditionalism – post-modernism*”)

The character of the individual and the nation can

ankstesnių kartų sukaupto patyrimo ir jo tęstinumo dėka. Svarbu tęsti kultūros ir šeimos tradicijas, stiprinti dvasinius kartų ryšius, be kurių neįmanoma socialinė pažanga ir kultūros išsaugojimas. Kultūros tęstinumo būtinybė ypač išryškėja visuomenei pereinant nuo planinės prie rinkos ekonomikos, nuo autoritarinių prie demokratinių santykių „suaugusysis – vaikas“. Šis istorinis-kultūrinis ryšys „praeitis, dabartis ir ateitis“ sudaro visumą ir yra vienas iš svarbiausių kriterijų apibūdinant pedagoginį palikimą (Vasiliauskas, 2006) kaip istorinį-kultūrinį kontekstą bei padeda jį aktualizuoti dabarties problemų edukaciniuose sprendimuose.

Išryškėjus į vaiką orientuotai ugdymo(-si) paradigmai, atsirado poreikis ir *į vaiką orientuoto laisvalaikio supratimui*. Vaiko poreikiai suvokiami kaip prioritetiniai, nors jie ir skiriasi nuo suaugusiųjų. Vaiko laisvalaikis suprantamas turintis ne tik rekreacinių, bet ir hedonistinių funkcijų, t. y. kaip vaikui maloni, patraukli veikla, turinti ugdomąjį potencialą. Tuomet dėmesys yra skiriamas edukacinėms vaiko laisvalaikio prasmėms ir jo gebėjimams: apsispręsti, pasirinkti tinkamą veiklą, komunikuoti ir pan. Į vaiką orientuoto laisvalaikio tyrimai yra plėtojami labiau užsienyje nei Lietuvoje. Užsienio mokslininkų, siekiančių suprasti vaikų laisvalaikio istorinį-kultūrinį kontekstą, tyrimai yra atliekami dviejų filosofijų pagrindu skirstant laisvalaikį į:

- tradicinį (*alternatyvųjį*), kuris yra suvokiamas kaip orientacija į vaiko užimtumą ir į suaugusiojo atsakomybę už jį;
- netradicinį (*postmodernųjį*), kuris suprantamas kaip į vaiką, jo poreikius orientuotas laisvalaikis, kai jis tampa vaiko laisvai disponuojamu laiku, kurio metu jis gali užsiimti malonia ir patrauklia veikla.

Atliekama istorinė-kultūrinė vaikų laisvalaikio sampratos rekonstrukcija bei išryškinamas istorinių žinių reikšmingumas dabartyje (Kleiber, 1999, 2001; Larson, 2000). Vyrauja į vaiką orientuotas laisvalaikio supratimas (Csikszentmihalyi, 1990; Waterman, 1990). Šeimos ir vaiko laisvalaikio pagrindinis turinys yra apibūdinamas taip: šeimos nariai kartu su vaiku planuoja vienokį ar kitokį laisvalaikio leidimo būdą, dėl jo susitaria ir todėl jis pasidaro priimtinas ne tik suaugusiesiems bet ir vaikams. Laisvalaikis tuomet aiškinamas kaip svarbus vaiko dvasinei būsenai, nusakomas vaiko individualiai suvoktos laisvės ribomis, pasitenkinimu, teigiamų jausmų išgyvenimu. Esminė vaiko laisvalaikio sąlyga – veiklos pasirinkimo laisvė.

Lietuvoje, kaip ir kitose Rytų Europos pokomunistinėse šalyse, laisvalaikis suvokiamas kaip į suaugusiųjų

form only thanks to the experience of earlier generations and its succession. It is important to continue cultural and family traditions and enhance spiritual relations between generations; their absence would make social progress and preservation of culture impossible. The necessity of succession of culture shows up during transition of the society from planned to market economy, from authoritarian to democratic relations “adult – child”. This historical-cultural link “the past, the present, and the future” makes the whole, is one of the most important criteria, describing the pedagogical heritage (Vasiliauskas, 2006) as historical-cultural, and helps to actualize it, making educational decisions of nowadays problems.

When child-centred (self-)education paradigm showed up, the need for *understanding of child-centred leisure* emerged. The child’s needs are perceived as priorities, although they differ from adults’ needs. The child’s leisure is understood as having not only recreational but also hedonistic functions; i.e., as an activity that is pleasant and fascinating for the child and has an educational potential. Then attention is focused on educational significance of the child’s leisure and his/her abilities: to make up one’s mind, choose a suitable activity, communicate, etc. Researches on child-centred leisure are developed abroad more than in Lithuania. The researches of foreign researchers who try to understand the historical-cultural context of children’s leisure are carried out on the basis of two philosophies, dividing leisure into:

- traditional (*alternative*), which is perceived as orientation towards the child’s occupation and the adult’s responsibility for it; and
- non-traditional (*post-modern*), which is perceived as leisure orientated towards the child, his/her needs, when it becomes the child’s free disposable time, during which he/she can engage in pleasant and fascinating activities.

Historical-cultural reconstruction of the conception of child leisure is carried out and the significance of the historical knowledge in the present is emphasized (Kleiber, 1999, 2001; Larson, 2000). Child-centred understanding of leisure dominates (Csikszentmihalyi, 1990; Waterman, 1990). The main content of family and child leisure is described as follows: family members together with the child plan one or another way of spending their leisure, agree about it and, therefore, it becomes acceptable not only to adults but also to children. Then leisure is explained as important for the child’s spiritual state, is outlined by the limits of the child’s individually perceived freedom, by satisfac-

kultūrą orientuota paradigma, todėl svarbus vaidmuo teikiamas suaugusiojo organizaciniams veiksams, nukreiptiems į vaiko užimtumą. Tuomet gilinamasi į struktūrą, rūšis, kurios gali būti ištirtos taikant kiekybinio tyrimo metoda, pvz. analizuojamas:

- *formalių ir neformalių ugdymo įstaigų* laisvalaikis (studentų, moksleivių ir kt.) (Paulavičiūtė, 2000);
- laisvalaikis pagal *vaikų gyvenamąją vietą – kaimo ir miesto vaikų* laisvalaikis kaip skirtingų kultūrų aplinkos (Vosyliūtė, 1995).

Lietuvoje dauguma vaikų laisvalaikio tyrimų atliekami remiantis tradicine paradigma, todėl nuvertinamos vaiko galimybės, o vaikai suvokiami kaip socialiai nebrandi grupė, neturintys patirties leidžiant laisvą laiką. Pastaruoju metu ypač gilinamasi į paauglių ir jaunimo laisvalaikį kaip į grupes, mėgstančias alternatyvias tradiciniam laisvalaikiui formas, kurios suvokiamos kaip pavojingos tiek paaugliams, jaunimui, tiek ir visuomenei. Perimami mitai, susiję su vaiko socialinių, kultūrinių, kognityvinių galimybių nuvertinimu. Tyrimai yra orientuoti į vaiko laisvalaikį mokykloje arba kitose neformaliose įstaigose, kur jis yra prižiūrimas suaugusiųjų (Kvieskienė, Mockevičienė, 2002). Todėl nėra toleruojama *vaiko laisva veikla* laisvoje aplinkoje *laisvu* nuo mokymosi metu. Egzistuoja stereotipai, nuvertinantys namus kaip vaikų laisvalaikiui tinkamą aplinką. Todėl Lietuvoje nesuteikiama reikšmės vaikų laisvalaikiui šeimoje ir nesigilinama į jo socialinį-educacinį prasingumą.

Istorinio-kultūrinio rekonstrukcionalizmo metodas buvo panaudotas tiriant *vaikystės konceptą* (Juodaitytė, 2003; Kabašinskaitė, 2002) – *vaiko raidos fenomeną* (Koul, 1997). Šį metodą tyrėjai naudojo aiškindami, kaip istorinėje-kultūrinėje mokslo (sociologijos, psichologijos) raidoje susiformavusios vaikystės sampratos atėjo iš kasdieninio gyvenimo, vaikų ir suaugusiųjų bendro gyvenimo aplinkos. Koul (1997) nurodė, jog vaikystės istorinės-kultūrinės prieigos taikymas leidžia suprasti, kaip suaugusiųjų visuomenėje keitėsi vaikui artimos, jam reikšmingos aplinkos supratimas. Mokslininkas atskleidė vaiko kultūrinei-psichologinei raidai palankios aplinkos „nišą“, jai priskirdamas ir vaikų laisvalaikį.

Laisvalaikio istorinės-kultūrinės raidos pažinimas edukacinių vaikystės koncepcijų raiškos kontekste padėtų suvokti vaiko ir šeimos laisvalaikio prasingumo genezę, nurodyti žinias, kurių pagrindu būtų galima modeliuoti į vaiko ugdymą(-si) orientuotą laisvalaikį.

Vaikystės fenomeno istorinis-kultūrinis kontekstas *tradicionalizmas – postmodernizmas, praeitis – da-*

tion, and positive feelings. The key condition of the child's leisure is the freedom of activity choice.

In Lithuania, like in other post-communist countries of Eastern Europe, leisure is perceived in the adult culture centred paradigm; therefore, an important role is given to adults' organisational actions directed to the child's occupation. Then attention is focused on the structure and types, which can be explored, applying the quantitative research method; e.g., the following can be analysed:

- leisure of *formal and informal educational institutions* (students', pupils', etc.) (Paulavičiūtė, 2000);
- leisure according to *children's place of residence*; i.e., leisure of children from *villages and cities* as different cultural environments (Vosyliūtė, 1995).

In Lithuania, the majority of researches on child leisure are carried out in the traditional paradigm; therefore, child possibilities are devaluated and children are perceived as a socially immature group without any experience in spending free time. Recently particular attention was given to adolescents' and young people's leisure that was perceived as dangerous for adolescents, young people and the society. The myths related to devaluation of the child's social, cultural and cognitive opportunities are taken over. The researches are oriented towards the child's leisure at school or other informal institutions where he/she is supervised by adults (Kvieskienė, Mockevičienė, 2002). Therefore, *the child's free activity* in free environment *during time free* from learning is not tolerated. There are stereotypes, devaluating home as the environment suitable for children's leisure. Thus, no significance is attached to children's leisure in the family, and its social-educational meaningfulness is not analysed in depth in Lithuania.

The method of historical-cultural reconstructionism was used investigating the *concept of childhood* (Juodaitytė, 2003; Kabašinskaitė, 2002) – the *child development phenomenon* (Koul, 1997). Researchers employed this method explaining how the concepts of childhood that have formed in the historical-cultural development of science (of sociology, psychology) came from daily life and children's and adults' common life environment. Koul (1997) indicated that application of historical-cultural approach towards childhood enabled to understand, how the understanding of the child's close and significant environment was changing in the adults' society. The researcher disclosed the "niche" of the environment that was favourable for the

bartis tampriai susijęs su tokiomis sąvokomis, kaip „vaiko laisvalaikis“, „šeimos laisvalaikis“, „šeimos laisvalaikis su vaiku“. Šios paradigmos taikymą pademonstravo Aries (1962) etnografiniame tyrime nubrėždamas vaikystės istorinio-kultūrinio supratimo kontūrus. Jis atskleidė, kokių žinių pagrindu konstruojamas vaikystės supratimas ir kaip nuo to priklauso vaiko gyvenimo bei jo santykių su suaugusiaisiais esmės aiškinimas. Aries (1962) studijoje „Centuries of Childhood: A Social History of Family Life“ pademonstravo, kaip istorinių-kultūrinių vaikystės kontūrų pagrindu buvo plečiamas vaikų laisvalaikio srities supratimas. Lietuvos edukologijoje stokojant teorinių ir praktinių mokslinių tarpdisciplininių šeimos ir vaiko laisvalaikio socialinių-kultūrinių tyrimų, ribojamos galimybės suvokti šio fenomeno edukacinio konteksto filosofiją. Todėl kyla **probleminių klausimų**: kaip visuomenės raidos procesuose kontekstualizavosi šeimos ir vaiko laisvalaikio istorinis-kultūrinis diskursas? Kaip jį veikia vaikystės konceptų įvairovė? Kokių istorinių žinių pagrindu įvairiose kultūrinėse epochose buvo konstruojamas vaikų laisvalaikio sampratos?

Straipsnio tikslas – ištirti šeimos ir vaiko laisvalaikio istorinio-kultūrinio diskurso sklaidą vaikystės edukacinių koncepcijų raiškos įvairovėje („vaikas – mažas žmogus“, „vaikas – individas“).

Straipsnio objektas – šeimos ir vaiko laisvalaikis.

Tyrimo metodai: teorinės literatūros analizė, metaanalizė.

Šeimos ir vaiko laisvalaikio kilmė vaikystės istorijos kontekste. XIII–XVII a. visuomenėje vyravo ryški orientacija į šeimos laisvalaikį namų aplinkoje (Aries, 1962). Svarbios pasidarė sampratos „laisvalaikis namų aplinkoje“ (*home-centredness*), „šeimos laisvalaikis“ (*family-centredness*). Šeimos viešojo gyvenimo samprata nebe tokia svarbi dėl *modernios šeimos ir vaikystės sąvokų*, kurių naujas prasmės lėmė socialinis-klasinis visuomenės diferencijavimas bei viduriniojo socialinio sluoksnio atsiradimas. Atsiradus vaikų kultūros diferencijavimui pagal vaiko ir šeimos priklausymą konkrečiam socialiniam sluoksniui, ypač sustiprėja dėmesys viduriniam sluoksniui priklausančių vaikų laisvalaikio kultūrai.

XX a. pabaigoje įvykę ženklūs socialiniai-ekonominiai, technologiniai procesai sąlygojo naujas šeimos socialinio-kultūrinio gyvenimo galimybes, o patį šeimos gyvenimą padarė *socialiai atvirą, labiau viešą*. Tuomet istorinės žinios pateko į tam tikrą užmarštį, nebuvo naudojamos. Demokratinės kultūros plėtotė aktualizavo vaikų kultūros, kaip lygiavertės suaugusiųjų kultūrai, svarbą ir aktualizavo visuomenės dėme-

child's cultural-psychological development, attributing children's leisure to it too.

In the context of manifestation of educational childhood concepts the cognition of historical-cultural development of leisure would enable to perceive the genesis of meaningfulness of child and family leisure, distinguish knowledge that would serve as a basis for simulating the child's (self-)education centred leisure.

Historical-cultural context of the childhood phenomenon (*traditionalism – post-modernism, the past – the present*) are closely connected with such concepts as “child leisure”, “family leisure” and “family leisure with the child”. Application of this paradigm was demonstrated by Aries (1962) in the ethnographic study, outlining the shape of historical-cultural understanding of childhood. He disclosed what knowledge served as a basis for constructing the understanding of childhood and how this influenced the explanation of the essence of the child's life and his/her relationships with adults. In his study “Centuries of Childhood: A Social History of Family Life” Aries (1962) demonstrated how historical-cultural shapes of childhood have enabled to expand the understanding of children's leisure field. Lacking both theoretical and practical scientific interdisciplinary socio-cultural researches on family and child leisure in Lithuania's education studies, the possibilities to perceive the philosophy of the educational context of this phenomenon become limited. Therefore, **problem questions** arise: How did the historical-cultural discourse on family and child leisure contextualise in the societal development processes? How was it influenced by the diversity of childhood concepts? What historical knowledge was the basis for constructing children's leisure conceptions in different cultural epochs?

The goal of the article: to investigate the spread of the historical-cultural discourse on family and child leisure in the diversity of manifestations of educational concepts of childhood (“the child as a small man”, “the child as an individual”).

Subject of the article: family and child leisure.

Research methods: content analysis, meta-analysis.

The origin of family and child leisure in the context of childhood history. Between 13-17 c. there was a distinct orientation towards family leisure in home environment (Aries, 1962). “Home-centredness” and “family-centredness” became important concepts. The conception of public life of the family became not that important due to appearance of *the concepts of modern family and childhood*; their new meanings were deter-

sį vaiko gyvenimui kartu su suaugusiaisiais šeimos aplinkoje, jos tinkamumą vaikui. Tuomet vėl aktualios žinios apie *vaiko laisvalaikį namuose*, vaiko laisvą aplinką, tinkamą jo saviraiškai. Todėl Aries tyrimas (1962) itin aktualus laisvalaikio sampratos virsmo procesui: iš *tradicinės (pozityvistinės) į netradicinę (anti-pozityvistinę) sampratą*.

Šiuolaikinio šeimos ir vaiko laisvalaikio socialinių-educacinių prasmų tyrėjai skatina mokslininkus nagrinėti istorinį-kultūrinį šeimos bei šeimos ir vaiko laisvalaikio turinį, apimančią tiek viduramžius (XIII–XVIII a.), tiek ir naujuosius amžius (XIX–XXI a.). Atlikti istorinę-kultūrinę šeimos laisvalaikio sampratų genezės analizę mokslininkai siūlo tarpusavyje susijusiuose kontekstuose – į vaiką orientuotas namų gyvenimas – šeimos ir vaiko laisvalaikis *namų aplinkoje*; šeimos ir vaiko laisvalaikis *viešojoje aplinkoje*.

Tyrėjai (Allan ir Crow, 1991) teigia, kad šiuolaikinėje visuomenėje pirmenybė teikiama *šeimos laisvalaikio namų*, o ne *viešojoje aplinkoje*. Tokių sampratų šalininkai konstatuoja, jog tai yra naujas, *postmodernistinis mąstymas*, nes ankstesnėse visuomenėse (industrinėse, poindustrinėse) žmonės teikė didesnę dėmesį *namų aplinkai* ir neieškojo laisvalaikio leidimo formų *viešose vietose*. Buvo atlikti tyrimai (Rojek, 1985), identifikuojantys veiksnius, lėmusius laisvalaikio organizavimo pokyčius modernioje visuomenėje. Nurodomi veiksniai, turėję įtakos šeimos laisvalaikio koncentravimuisi *į namų*, o ne *į viešąją aplinką*: šeimos pramogoms skirtos *elektroninės įrangos atsiradimas*; *aukšti šeimos gerovės standartai, galimybė skirti daugiau laisvo laiko laisvalaikio*; *šeimos mobilumas dėl išsiplėtusio transporto tinklo*; hierarchinės šeimos santykių *ideologijos kaita į lygiavertės partnerystės santykius* nuo *suaugusieji – vaikai link tėvai – vaikai*.

Egzistuoja ir kitas mokslininkų (Allan ir Crow, 1991) požiūris, *neigiantis šeimos laisvalaikio persikėlimą į namų aplinką*. Jų nuomone, dauguma žmonių mėgsta įvairinti laisvalaikio aplinkas, todėl renkasi draugų kompanijas ir neteikia pirmenybės tokiai laisvalaikio formai kaip šeimos laisvalaikis namų aplinkoje.

Nepaisant šių dviejų paradigmu (dėl laisvalaikio tipų viešojoje ir namų, šeimos aplinkoje) skirtumų, daugelis laisvalaikio tyrėjų šeimos laisvalaikį namuose suvokia kaip pagrindinę aplinką, kurioje šeimos nariai gyvena, veikia, kuria ir stiprina tarpusavio narių santykius. Analizuojama tokio laisvalaikio istorinė-kultūrinė raida įvairiose visuomenėse bei nurodomos šiam fenomenai būdingos socialinės, edukacinės, eko-

mined by class divisions of the society and appearance of the middle class. Differentiation of children's culture according to dependence of the child and the family to a concrete social stratum was followed by focus on leisure culture of such children who belonged to the middle stratum.

Significant social-economical, technological processes at the end of the 20 c. influenced new socio-cultural life opportunities and made the very family life *socially open, more public*. Then historical knowledge was not used. The development of democratic culture actualized the importance of children's culture as the one that was equal to adults' culture and attention of the society to the child's life together with adults in home environment, its suitability for the child. Then again knowledge about *the child's leisure at home* and the child's free environment that is suitable for his/her self-expression becomes relevant. Therefore, Aries' study (1962) becomes particularly relevant for the shift of the concept of leisure: *from traditional-positivist to non-traditional (anti-positivist) conception*.

Researches investigating socio-educational meanings of modern family and child leisure encourage scientists to investigate the historical-cultural content of family and family and child leisure both in the Middle Ages (13-18 c.) and in the New Ages (19-21 c.). Researchers propose to carry out the historical-cultural analysis of the genesis of family leisure concepts in interrelated contexts: child-centred home life, i.e., family and child leisure *in home environment*, and family and child leisure *in public environment*.

Researchers (Allan and Crow, 1991) state that in the contemporary society priority is given to *family leisure in home*, not *public environment*. The advocates of such conceptions state that there is a new, *post-modernistic thinking*, because in earlier societies (industrial, post-industrial) people focused on *home environment* and did not look for leisure spending forms *in public places*. There were researches (Rojek, 1985) identifying factors that influenced changes in organising leisure in the modern society. The factors that influenced concentration of family leisure in *home*, and not *public environment* were: *appearance of electronic devices* for family entertainment; *high family welfare standards, the possibility to spare more free time for leisure*; *mobility of the family* due to developed transport network; *the change of ideology of hierarchic family relations into equal partnership relations* from *adults – children* towards *parents – children*.

There is also another scientists' attitude (Allan and Crow, 1991), *denying transfer of family leisure to home environment*. In their opinion, the majority of people

nominės, kultūrinės, rekreacinės ir kt. prasmės.

Kiti tyrėjai (Bhatti ir Church, 2000; Clarke ir Critcher, 1985; Horna, 1994; Rojek, 1985; Veal ir Lynch, 2001) pažymi, jog šeimos laisvalaikis yra *privati* šeimos socialinio-kultūrinio gyvenimo sritis ir kad ji gali būti aiškinama sąvoka *šeimos laisvalaikio privatumas*. Taip pat nurodomos tokios laisvalaikio rūšys: laisvalaikis namų aplinkoje (*home-centredness*), šeimos laisvalaikis (*family-centredness*). Laisvalaikis *namų aplinkoje* grindžiamas samprata, jog jis vyksta dalyvaujant *visiems šeimos nariams* (tiek vaikams, tiek suaugusiesiems), o *šeimos laisvalaikis* suprantamas platesne prasme, nes apima *tėvų ir vaiko laisvalaikį tiek namų, tiek ir viešojoje aplinkoje*.

Mokslininkai (Horna, 1994; Rojek, 1985; Veal ir Lynch, 2001), tyrinėjantys laisvalaikio socialines-edukacines-kultūrinis problemas, teigia, jog dauguma žmonių *laisvalaikį sieja su namais ir namų aplinka*, šeimos nariais bei artimaisiais draugais. Tariant laisvalaikio šeimoje teorinį konceptą, orientuojamasi į tai, kokį dėmesį šeimos nariai skiria tarpusavio santykių gerinimui ir konsolidavimosi stiprinimui.

Į vaiką orientuoto laisvalaikio šeimoje teorijų genezė. Laisvalaikis yra traktuojamas kaip individualaus laiko fenomenas (Dawson, 2000), tačiau vis dar bandoma formuluoti tinkamą „šeimos laisvalaikio“ konceptualizavimą:

- laisvalaikis dažniausiai yra analizuojamas ne laikant šeimos ar šeimos narių bendra visuma, pasitelkiami bendra asmenų apžvalga, atliekami kiekybiniai tyrimai (Kelly, 1997);
- socialiniams psichologams laisvalaikis yra būseną, susijusi su individualaus „laisvės pasirinkimo, vidinės motyvacijos ir išgyvenimų kokybės ar pasitenkinimo patirtimi“ (Mannell ir Kleiber, 1997, cit. Shaw ir Dawson, 2001).

Šeimos laisvalaikio tyrimas prasidėjo nuo prielaidos, jog šeimos laisvalaikis buvo naudingas tiek asmenybės, tiek šeimos tobulėjimui. Daugelis autorių (Orthner, 1975; Orthner, Mancini, 1980, 1991; Couchman, 1982; Holman ir Epperson, 1984; Hill, 1988) vertino šeimos laisvalaikį kaip priemonę, lengvinančią sąveiką tarp šeimos narių ir tvirtinančią santuokoje gyvenančių porų santykius. Atlikę šeimos laisvalaikio teorinės literatūros analizę, Orthner ir Mancini (1991) priėjo prie išvados, jog pasidalijimas laisvalaikio patirtimi daro teigiamą įtaką šeimos santykiams, stabilumui, sąveikai šeimoje ir pasitenkinimui (Orthner, 1975). Tačiau empirinis laisvalaikio ir šeimos tyrimas (Couchman, 1982) beveik išskirtinai dėmesį sutelkė į susituokusias

like to diversify leisure environments; therefore, they choose the company of friends and do not prioritize family leisure in home environment.

In spite of the differences between these two paradigms (regarding leisure types in public and home or family environment), many researchers of leisure perceive family leisure at home as the main environment in which the family lives, acts, creates and strengthens their intercommunion. Historical-cultural development of such leisure in different societies is analysed and social, educational, economic, cultural, recreational, etc. meanings, characteristic to this phenomenon, are distinguished.

Other researchers (Bhatti and Church, 2000; Clarke and Critcher, 1985; Horna, 1994; Rojek, 1985; Veal and Lynch, 2001) note that family leisure is a *private* sphere of social-cultural life of the family and that it can be explained by the concept *privacy of family leisure*. Besides, the following types of leisure are distinguished: home-centredness and family-centredness. *Home-centredness* is based on the conception that leisure takes place when *all family members* (both children and adults) are present, whilst *family-centredness* is understood in a broader sense, because it encompasses *parents' and children's leisure both in home and public environment*.

Researchers (Horna, 1994; Rojek, 1985; Veal and Lynch, 2001) investigating social-educational-cultural leisure problems state that the majority of people *relate leisure to home and home environment*, family members and close friends. Investigating the theoretical concept of leisure in the family, interest is taken in how much family members seek to improve interrelationships and enhance consolidation.

Genesis of theories on child-centred leisure in the family. Leisure is treated as a phenomenon of individual time (Dawson, 2000), but it is still attempted to formulate suitable conceptualisation of “family leisure”:

- leisure is most often analysed without a conception of family or family members as a general whole, a general review of persons is employed, quantitative researches are carried out (Kelly, 1997);
- for social psychologists leisure is a state related to “the experience of individual choice of freedom, internal motivation and quality of feelings or satisfaction” (Mannell and Kleiber, 1997, quoted in Shaw and Dawson, 2001).

The research on family leisure started with the assumption that family leisure was useful for the development of both the personality and the family. Many authors (Orthner, 1975; Orthner, Mancini, 1980, 1991;

poras. Akcentuojamas sąryšis tarp laisvalaikio leidimo formų ir šeimos pasitenkinimo laisvalaikiu.

Kaip teigia Shaw (1992), laisvalaikio tyrimuose mažai dėmesio skiriama negatyviems šeimos laisvalaikio reiškiniams. Keletas laisvalaikio tyrimų, kuriuose buvo analizuojamas šeimos laisvalaikio konfliktas, tyrėjų (Strauss ir kt., 1980) nuomone, stokojama empirinio pagrįstumo arba tyrimo dizaine buvo neadekvačiai vertinamas laisvalaikis kaip vienintelis tyrimo elementas. Nurodomas prieštaravimas tarp idealizuotos šeimos laisvalaikio sampratos („iluzijos“) ir patirtis, dėl prasmingo laisvalaikio atsiradusi šeimose, kurių tarpusavio santykiuose yra įtampa arba egzistuoja konfliktai. Shaw (1997), Daly (2001) teigia, jog tuomet tėvų iluzijos subyra, o tikrovė neatitinka idealų.

Clarke ir Crithcer (1995) aiškina, jog dviprasmiškumas ir prieštaravimai tiek darbe, tiek šeimos gyvenimo ritualuose parodo laisvalaikio esmės aiškinimo konceptualius apribojimus, nes daugeliui šeimų „šeimyninis gyvenimas yra darbo ir pramogų, įtampos ir atsipalaidavimo, apribojimų ir pasirinkimo derinys“ (p. 26). Kai kurie tyrėjai (Shaw, 1992 ir kt.) teigė, kad šeimos laisvalaikis buvo „materializuojamas“ – vertinamas ekonomine prasme, lyties nelygybė nebuvo laikoma pagrindiniu veiksniu. Todėl tokiuose tyrimuose laisvalaikio samprata nebuvo problemiška.

Pastaruosius du dešimtmečius tarp šeimos ir laisvalaikio tyrimų (Holman ir Epperson 1984; Kelly, 1983, 1995, 1997; Orthner ir Mancini, 1991; Freysinger, 1997) apžvalgų svarbią vietą užima Kelly (1995) tyrimas. Mokslininkas pripažino paradoksalią šeimos ir laisvalaikio santykio prigimtį – šeimoje laisvalaikis yra apribojamas, tačiau kartu ir vertinamas. Kelly (1995) apibūdino laisvalaikį kaip vieną „kompensacijų“ šeimos nariams už jų emocinį ir ekonominį „investavimą“ į šeimą ir pasiūlė sąvoką „laisvalaikio funkcijos šeimos brandinimui“. Kelly (1995) laisvalaikiiui šeimoje suteikė sąveikos ir komunikacijos funkcijas, nes jis laisvalaikį suprato kaip „socialinę erdvę tapti tėvais“. Mokslininkas nurodė būdus, padedančius plėtoti naujus šeimos santykių tipus, t. y. autonomijos, savarankiškumo galimybę tėvams ir vaikams. Šeimos laisvalaikis, jo nuomone, taip pat palengvina emocinę įtampą tarp dominuojančiųjų (suaugusiųjų) šeimos narių ir jiems paklūstančiųjų, t. y. vaikų. Laisvalaikio metu vykstanti sąveika tarp šeimos narių plėtoja draugystę ir tarpusavio pasitikėjimą, prisideda prie visapusiškų santykių palaikymo.

Freysinger (1997) šeimos laisvalaikio tyrimuose kritikuoja aprašomąją empirinių tyrimų prigimtį, ma-

Couchman, 1982; Holman and Epperson, 1984; Hill, 1988) treated family leisure as a means that facilitates the interaction between family members and consolidates relationships of married couples. Having carried out the analysis of the theoretical literature on family leisure, Orthner and Mancini (1991) came to a consensus that sharing leisure experience made positive influence for family relationships, stability, interaction within a family and satisfaction (Orthner, 1975). However, the empirical research on leisure and the family (Couchman, 1982) almost exclusively focused on married couples. The connection between the forms of leisure spending and family satisfaction with leisure is underlined.

According to Shaw (1992), leisure researches little focus on negative phenomena of family leisure. Several researches on leisure that analyse the family leisure conflict, in the researchers' (Strauss et al., 1980) opinion, lack empirical substantiation, or leisure is inadequately evaluated as the only element of research.

Clarke and Crithcer (1995) explain that ambiguity and contradictions both at work and in family rituals show conceptual limitations of explaining the essence of leisure, because for many families “family life is a combination of work and entertainments, tension and relaxation, limitation and choices” (p. 26). Some researchers (Shaw, 1992 et al.) stated that family leisure was “materialised”; i.e., it was evaluated in the economical sense; gender inequality was not treated as the main factor. Therefore, in such researches the conception of leisure did not become problematic.

In the last two decades among the reviews on family and leisure (Holman and Epperson 1984; Kelly, 1983, 1995, 1997; Orthner and Mancini, 1991; Freysinger, 1997) important place was occupied by Kelly's (1995) research. The researcher acknowledged a paradoxical nature of the family-leisure relation: in the family leisure is limited but at the same time appreciated. Kelly (1995) described leisure as one of the “compensations” for family members for their emotional and economical “investment” in the family and proposed the concept “leisure functions for family maturing”. Kelly (1995) attributed the functions of interaction and communication to leisure in the family, because he understood leisure as “social space to become parents”. The researcher distinguished ways that facilitated to develop new types of family relationships, i.e., the possibility of autonomy and independence for parents and children. In his opinion, family leisure also facilitates emotional tension between the dominating (adult) family members and conformable ones, i.e., children. The interaction between family members that takes place during leisure develops friendship and

tavimų nenuoseklumą ir paviršutiniškumą. Jis nurodo, jog daugiau dėmesio skiriama esančioms ir atsi-randančioms šeimoms ir vaiko laisvalaikio problemoms identifikuoti (Rehman, 2001) ir mažiau istoriniam, kultūriniam šeimoms ir vaiko laisvalaikio prasmingumui suvokti.

Socialinis-antropocentris laisvalaikio kontekstas į vaiką orientuotoje šeimoje. Viduramžiais vaikai buvo neatsiejama kasdienio šeimos gyvenimo dalis tokiose sferose, kaip darbas, sportas, žaidimas, šventė. Vaikai buvo lepinami, tačiau su išgyvenusiais vaikais dėl didelio gimstamumo ir kūdikių bei vaikų mirtin-gumo buvo elgiamasi abejingai, neteikiant jokios ypatingos reikšmės jų prigimčiai. Nebuvo aiškaus perėjimo nuo vaiko iki suaugusiojo. Aries (1962) nurodo, jog vaikai dėvėjo panašius rūbus kaip ir suaugusieji. Sulaukę 3–4 metų vaikai kartu su suaugusiaisiais dalyvaudavo visuomeninėje veikloje, viešajame gyvenime, t. y. pramogose, laisvalaikio užsiėmimuose, kurie šiais laikais atrodytų netinkami vaikams. Įvairių socialinių sluoksnių suaugusiųjų ir vaikų *viešasis gyvenimas* buvo panašus, taip visuomenė galėjo „sutvirtinti bendrus ryšius ir jaustis kaip socialinė visuma“. Aries (1962), Rojek (1985), Cross (1990) teigia, jog tai vyko per sezonines ar tradicines šventes (pvz., karnavalą). Vaikų saviveiksmiška veikla (XVII a.) buvo priimama abejingai (Aries, 1962). Tačiau XVIII a. susiformavo naujas požiūris į vaikų veiklą ir kai kurie žaidimai, kurie sukeldavo tarpusavio peštynes (pvz., žaidimas kėgliais), viešai buvo vadinami „šėtoniškais“. Policijos pareigūnai uždrausdavo tokius žaidimus, prilygindami juos „pusiau kriminalinei veiklai“ – girtuoklystei ir prostitucijai. Todėl tokia vaikų veikla privalėjo būti uždrausta vos jiems peržengus visuomenėje nusistovėjusias moralines nuostatas į vaikus. Vaikai buvo atgrasomi nuo „šėtoniškų“ žaidimų ir skatinami žaisti tik „gerus“. Jėzuitai žaidimus bei laisvalaikio leidimo formas (šokius ir vaidinimus) įtraukė į mokymo programą. Jų nuomone, tai turėjo ugdomąją prasmę. *Tuomet vaikystė buvo pradėta suprasti kaip atskiras gyvenimo etapas*, kuriame vaikui, turinčiam nemirtingą sielą ir asmenybės išskirtinumą, reikėjo tiek moralinio pamokymo, tiek ir lavinimo.

Vėlyvaisiais (XVII–XVIII) a. *aukštesniojo* socialinio sluoksnio *suaugusieji* nebedalyvavo bendruose, viešuose žaidimuose, kuriuose dalyvaudavo *žemesniųjų* visuomenės sluoksnių atstovai (valstiečiai) ir *vaikai*. Pasak Aries (1962), „svarbu pastebėti, jog kai senoji žaidimų bendruomenė buvo sunaikinta, tuo pat metu išryškėjo skirtumas tarp vaikų ir suaugusiųjų bei

confidence in one another, contributes to maintaining versatile relationships.

Freysinger (1997) criticizes descriptive nature, inconsistency of measurements and superficiality of empirical researches on family leisure. He points out that more attention is paid to identification of existing and appearing family and child leisure problems (Rehman, 2001) and less, to perception of historical, cultural meaningfulness of family and child leisure.

Social-anthropocentric context of leisure in the child-centred family. In the Middle Ages children were an integral part of daily family life in such areas as work, sport, game and festival. Children were “pampered” but due to high birthrates and babies’ and children’s death-rates, those who survived were treated indifferently, giving no particular prominence to their nature. There was no clear transition from the child to the adult. Aries (1962) points out that children would wear similar clothes as adults. When they were 3-4 years old, they would participate in social activities, public life together with adults, including entertainments, leisure activities which nowadays would seem unsuitable for children. Adults’ and children’s *public life* was characteristic to various social strata and was one of the ways which helped the society to “enhance common links and feel like the social whole”. Aries (1962), Rojek (1985), Cross (1990) state that this took place during seasonal and traditional festivals (e.g. carnival). Children’s self-action (17 c.) was accepted indifferently (Aries, 1962). However, in the 18 c. a new attitude towards children’s activities was formed and certain games which would give rise to the fight (e.g. skittle) were publicly called “devilish”. The police would forbid such games, equating them to a “half criminal activity”, like drink and prostitution. Therefore, such children’s activity had to be banned immediately when moral attitude towards children started changing. Children were choked off from “devilish” games and encouraged to play only “good” ones. Jesuits included games and leisure forms (such as a dance and a performance), which, in their opinion, had educational meanings, into the curricula. *Then childhood was started to be understood as a separate stage of life*, in which the child with the immortal soul and the exceptional personality needed both moral teaching and development.

In the successive ages (17-18 c.) *the adults of the high* social stratum no longer took part in public games attended by the representatives of *low* strata (peasants) and *children*. Aries (1962) explains: “It is important to note that the destruction of the old community that played games was followed by showing up of the difference between children and adults and low and high

žemesniosios ir aukštesniosios klasių”. Šis sutapimas įgalina išvelgti sąryšį tarp vaikystės idėjos ir socialinių klasių sampratų. Tuomet suaugusieji buvo prilyginami aukštesniajam visuomenės sluoksniui, o vaikai – žemesniajam. Tai hierarchinių santykių „suaugusysis ir vaikas“ įprasminimo pradžia, besitęsianti šimtmečius ir išlikusi iki šių dienų. Aries (1962) fiksuoja socialinę, kultūrinę ir edukacinę vaikystės sampratos atsiradimo reikšmes, atskleisdamas, kaip nuo XIV a. iki XIX a. atsirado vaikų ugdymo šeimoje idėja ir pradėjo formuotis *į vaiką orientuota šeimos gyvenimo samprata*. Ši idėja perėjo ir į visuomenės kultūrą: vaikų „ypatinga prigimtis“ jau XVI a. vaizduojama mene, ikonografijoje bei religijoje. XVI–XVII a. vaikai, priklausantys aukštesnei klasei (ypač berniukai), buvo rengiami taip, kad juos būtų galima atskirti nuo suaugusiųjų (Aries, 1962). Pirmosios ši naują požiūrį į vaikus ir jų prigimtį išreiškė motinos ir auklės, kurios visada buvo šalia vaikų, pažino juos ir, kaip teigia Aries, lepindavo mažus vaikus. Jų nuomone, vaikai yra „stulbinantys“, tarsi atsipalaidavimo šaltinis suaugusiesiems, jie yra kaip „žavūs žaislai“ dėl emocinio pasitenkinimo, kuris patiriamas būnant su jais. Tačiau „moralistai ir pedagogai“ nesutiko su tokia nuomone ir daugiau domėjosi to meto visuomenėje egzistuojančiais moraliniais principais bei vaiko fizinės ir psichinės raidos etapais, siūlė įdiegti „trapų Dievo kūrinį“ racionalias elgesio manieras. Kartu jie siūlė vaikus pratinti būti drausmingus, jų elgesys turėtų atitikti moralines elgesio normas. Aries (1962) nurodo, jog *XVIII a. vaikystės sampratoje išryškėja* laisvalaikio, pramogų svarba, vaikų elgesio priežiūros būtinumas, susirūpinimas vaikų higiena bei fizine sveikata.

Tačiau tik „naujaisiais laikais“ atsiranda samprata, kai „*vaikas užima centrinę vietą šeimoje*“ (Aries, 1962). Tai pedocentrizmo pradžia, kai reiškiasi naujos prasmės humanizmo filosofijoje ir ją atitinkančioje demokratinėje kultūroje. Taigi, šeimos sampratos kaita priklauso nuo vaiko ir vaikystės istorinio-kultūrinio prasmingumo sąvokos. Keičiantis vaikystės istorinėms-kultūrinėms prasmėms, keitėsi ir *šeimos samprata*. Iš viduramžių ikonografijos analizės Aries (1962) nustato, kad šeimos sąvoka, atskirta nuo kraujo linijos, viduramžiais nebuvo žinoma. Ji atsirado XV–XVI a. ir suklestėjo tik XVII a. Viduramžių visuomenėje šeimos gyvenimas egzistavo, tačiau jis buvo gaubiamas tylos ir laikomas nevertu poetinės ar meninės išraiškos priemonių. Šeima negebėjo „puoselėti *egzistencinio požiūrio į tėvų ir vaikų tarpusavio ryšius*“ (Aries, 1962). Pvz., sulaukę septynerių vaikai tapdavo tarnais

strata.” This coincidence enables to envisage the link between the conceptions of the childhood idea and social classes. Then adults were equated to the high stratum, whilst children, to low. This is the beginning of giving a sense to hierarchic relationships “the adult – the child”, which continue for centuries and remain till our days. Aries (1962) records social, cultural and educational meanings of the appearance of the conception of childhood, disclosing how between the 14 c. and the 19 c. the idea of child education in the family emerged and *the conception of child-centred family life* started to be formed. This idea also passed into the culture of the society: children’s “particular nature” is already depicted in figurative art, iconography and religion of the 16 c. In the 16-17 c. children who belonged to the high stratum (boys in particular) were dressed so that it would be easy to distinguish them from adults (Aries, 1962). The first to express this attitude towards children and their nature were mothers and nannies, who were always close to children, knew them and, as Aries states, “papered” small children. In their opinion, children are “stunning”, they are as if a source of relaxation for adults, they are like “fascinating toys” due to emotional satisfaction which is experienced namely with them. However, “moralists and pedagogues” disagreed with such opinion and were more interested in moral principals of the society of that time and the stages of the child’s physical and mental development; they proposed that “the fragile creature of God” should be taught rational behaviour manners. At the same time they proposed to accustom children to spirituality that corresponded to moral behaviour norms. Aries (1962) indicates that *the conceptions of childhood in the 18 c. show up* the importance of leisure, entertainment, the necessity of supervision of children’s behaviour, concern about children’s hygiene and physical health.

However, only in “Modern Times” there appears a conception when “*the child occupies a central place in the family*” (Aries, 1962). This is the beginning of paedocentrism, when new meanings in the philosophy of humanism and in the corresponding democratic culture manifest themselves. Thus, the change of the conception of the family depends on the concept of historical-cultural meaningfulness of the child and childhood. Alongside with changes in historical-cultural meanings of childhood the *conception of the family* had also been changing. Based on the iconographic analysis of the Middle Ages, Aries (1962) identifies that the concept of the family that was separated from the blood line was not known in the Middle Ages. It appeared in the 15-16 c. and flourished only in the 17 c. In the society of the Middle Ages family life existed but it was shrouded in silence and treated as

ar mokiniais, reikėdavo rengtis riterystei arba lankyti mokyklą. Buvo ir kitas požiūris į *vaikų ugdymą* – vaikai mokėsi gyvenimui būtinų dalykų *laisvai būdami* tose vietose, kuriose suaugusieji dirbo ir dalyvavo lošimuose. Dėl šių priežasčių XV a. pradžioje šeima išgyveno „lėtą ir sudėtingą revoliuciją“, kai neformalųjį (amato) mokymąsi pakeitė formalusis (ypač vidurinio socialinio sluoksnio berniukų) mokymas. Kadangi, pasak Aries, *šeima „orientavosi į vaiką“*, tai sąlygojo skirtingų sąvokų – *šeimos ir vaiko sampratų* susiliejimą. Vaikų formalus mokymasis emociškai suartino tėvus ir vaikus, tačiau tai buvo laipsniškas *privataus*, šeimyninio gyvenimo modelio dominavimas (lyginant su ankstesniu *viešojo šeimos gyvenimo* modeliu), kuris XVIII a. leido atsirasti moderniai, *į vaiką orientuotai šeimai* su savitu šeimos laisvalaikiu, kuris tapo neatšiejama šeimos gyvenimo dalimi.

XVIII a. visuomenę Aries (1962) apibūdina kaip „surūšiuotą klientūrą“ (*graded clientele*), suformuotą per kasdieninę artimų tarpusavio santykių grandinę, apimančią „neįsivaizduojamą kiekį skambučių, pokalbių, susitikimų ir mainų“ (p. 37), vykstančių gatvėje ar kitose viešose vietose, taip pat ir „dideliuose namuose“, nes tuo metu nebuvo kavinių ar barų, o „padorūs“ žmonės retai lankydavosi smuklėse. Tokiu būdu, kaip teigia Aries, šie pasiturinčiųjų žmonių „dideli namai“ (lyginant juos su vieno kambario neturtingųjų lūšnomis) talpino ne tik šeimos narius, bet taip pat visą būrį tarnų, darbininkų, dvasininkų, tarnautojų, parduotuvių savininkų, mokinių ir pan., t. y. „pastovų lankytojų srautą“. „Didieji“ šeimos namai *tapo kultūrine aplinka atsirandančioms modernioms vaikystės ir šeimos sąvokoms, kurios yra ypač svarbios šeimos privatumo fenomeno esmės sampratos formavimuisi*. Aries (1962) nurodo tokius gyvenimo „dideliuose namuose“ faktus: „šie namai neišvengiamai visą parą būdavo pilni tiek gyventojų, tiek lankytojų, nebuvo skirtumo tarp socialinių ir profesinių dalykų, namiškiai miegodavo, valgydavo, šokdavo, kalbėdavo ir dirbdavo bendrojo naudojimo kambariuose su sudedamosiomis lovomis miegui ir sulankstomais stalais valgymui“ (p. 48). Mokslininkas teigia, jog nepaisant kambario įrangos, t. y. netgi tuomet, kai lovos tapdavo pastoviais „įrengimais“ kambario kampuose, kambarys vis tiek likdavo *vieša vieta*, o šeima, gyvenanti tokiaime name, buvo svarbiausias „pilnutinio socialinio gyvenimo“ objektas, susidedantis iš koncentruotų santykių tarp įvairių žmonių grupelių: artimųjų, draugų, klientų, protežė, skolininkų ir kt. (Aries, 1962).

Privatumo stoka šeimoje sąlygojo jos visuomeniš-

undeserving of poetic and artistic expression means. The family was not able to “nourish *existential attitude towards interrelationships between parents and children*” (Aries, 1962); e.g., when children turned seven, they would become servants or pupils, it was necessary to get ready for knighthood or school. There was also another attitude towards *children’s education*: children were learning things that were necessary for life *freely staying* in such places in which adults would work and gamble. For these reasons in the beginning of the 15 c. the family experienced “slow and complicated revolution” when informal (craft) learning was replaced by formal teaching (of boys from the middle stratum in particular). Because, according to Aries, *the family “oriented towards the child”*, this determined *convergence* of different concepts: *the conceptions of the family and the child*. Children’s formal learning emotionally depolarized parents and children, but gradually *private*, family life model started dominating (compared to the earlier model of *public family life*); in the 18 c. it was replaced by modern *child-centred family* with peculiar family leisure that turned into an integral part of family life.

Aries (1962) describes the society of the 18 c. as “*graded clientele*”, which is formed through daily link of close interrelationships that encompasses “the inconceivable number of calls, conversations, meetings and exchanges” (p. 37), which take place in the street or in other public places as well as in “big homes”, because at that time there were no cafes and bars and “decent” people would rarely visit pubs. According to Aries, this way these “big homes” of wealthy people (compared to one room huts of the poor) roomed not only family members but also the whole swarm of servants, workers, preachers, officials, shopkeepers, pupils, etc.; i.e., “a permanent flow of visitors”. The “big” family home *turned into a cultural environment for the appearing modern concepts of the childhood and the family, which were particularly important for the formation of the conception of the essence of privacy phenomenon*. Aries (1962) indicates such facts of life in “big home”: “this home was inevitably full of both residents and visitors all 24 hours, there has been no difference between social and professional matters, the family would sleep, eat, dance, speak and work in common use rooms with collapsible beds for sleeping and gate leg tables for eating” (p. 48). The researcher states that in spite of the facilities in the room; i.e., even when beds turned into permanent “equipment” in the corners of the room, the room would remain a *public place*, whilst the family living in such home was the most important subject of “complete social life” (Aries, 1962).

kumą ir apsunkino šeimos, kaip fizinio ir dvasinio intymumo sferos, sampratos plėtrą. Tačiau tai egzistavo tik kai kuriuose pasiturinčiųjų namuose. XVIII a. pabaigoje privačios šeimos sferos idėja (kaip prieglobstis nuo išorinio pasaulio) vėl pradėjo plėstis. Tai ypač pasireiškė planuojant kambarius: naujas kambarių išdėstymas su bendru koridoriumi reiškė, kad žmonėms nebereikės pereiti visų kambarių norint patekti iš vieno kambario į kitą. Nuo šio laikotarpio šeimos samprata apibūdinama modeliu „*tėvai – vaikai*“, o visi kiti asmenys (taip pat ir tarnai) buvo atskirti nuo privataus šeimos gyvenimo. Šeima atsiskiria nuo viešojo, visuomeninio pasaulio ir pateikia visuomenei atskirą mažą socialinę grupę „*tėvai ir vaikai*“. Šios socialinės grupės paskirtis – padėti vaikams tapti individualybėmis, tėvai siekia bendrų tikslų su vaikais. Todėl sustiprėja *į vaiką orientuotos šeimos*, kartu ir *į vaiką orientuoto laisvalaikio sampratos*.

Apibendrinimas. Atlikus Aries (1962) ir kitų vaikystės tyrinėtojų istorinių-kultūrinių studijų analizę, galima teigti jog:

- Pastaruoju metu, išryškėjus į vaiką orientuotai ugdymo(-si) paradigmai, atsirado poreikis ir į vaiką orientuoto laisvalaikio supratimui.
- Šeimos ir vaiko laisvalaikio kultūros edukaciniai tyrimai yra ypač intensyvūs užsienyje (Didžiojoje Britanijoje, JAV, Australijoje, Prancūzijoje ir kt. vakarų šalyse), Lietuvoje jų beveik nėra. Dėl šios priežasties šeimos ir vaiko laisvalaikis nėra konceptualizuojamas kaip atskira, vaikams (ne tik suaugusiesiems) svarbi kultūra, kur *vaikai* atstovauja *postmoderniąją (antipozityvistinę)*, o suaugusiuosius atstovaujantys *tėvai – tradicinę (pozityvistinę)* kultūras.
- Šeimos ir vaiko laisvalaikio istorinį-kultūrinį diskursą visuomenės raidos procesuose lėmė vaikystės sampratos konceptų įvairovė: nuo „*vaikas – neatsiejama šeimos dalis*“ prie „*vaikas – individas*“ laisvalaikio kultūros suvokimo.
- Šeimos ir vaiko laisvalaikio socialinio-kultūrinio diskurso edukacinis prasingumas gali būti tiriamas į vaiką orientuoto laisvalaikio kontekste pasitelkiant istorinių-kultūrinių sampratų rekonstrukciją paradigmos „*tradicionalizmas – postmodernizmas*“, „*praetis – dabartis*“.

Diskusija. Atlikta šeimos ir vaiko laisvalaikio socialinio-kultūrinio diskurso istorinė rekonstrukcija leido įsitikinti, kaip visuomenėje vyko perėjimas nuo *tradicinės (pozityvistinės)* iki *postmoderniosios*

Lack of privacy in the family determined its sociability and aggravated the development of the conception of the family as a sphere of physical and spiritual intimacy. However, this existed only in certain homes of wealthy people. In the end of the 18 c., the idea of the sphere of the private family (as a shelter from the outer world) started to expand again. This is particularly manifested in the layout of rooms: the new layout with the common corridor meant that people would not have to pass all rooms in order to get from one room to another. From this period the conception of the family is described by the pattern “*parents – children*”, whilst all other persons (servants as well) became separated from private family life. The family is separated from the public, social world and opposes the society a separate small social group “*parents and children*”. Its purpose is to help children to become individualities; parents seek common goals with children. Therefore, the conception of *child-centred family* and at the same time the conception of *child-centred leisure* enhances.

Generalisation: The analysis of historical-cultural studies of Aries (1962) and other childhood researchers enables to state the following:

- Currently, the emergence of the child-centred (self-)education paradigm determined the need for child-centred leisure understanding.
- Educational researches into family and child leisure culture are particularly intensive abroad (Great Britain, the USA, Australia, France, other Western countries); there are almost none in Lithuania. For this reason family and child leisure is not conceptualized as an autonomous culture that is important for children (not only for adults), where *children* represent *post-modern (anti-positivist)* and *parents*, who represent adults, *traditional (positivist)* cultures.
- In the processes of societal development the historical-cultural discourse on family and child leisure was influenced by the diversity of the concepts of childhood conception, ranging from perception of leisure culture of “*the child as an integral part of the family*” to the one of “*the child as an individual*”.
- Educational meaningfulness of the socio-cultural discourse on family and child leisure can be examined in the child-centred leisure context with the help of reconstruction of historical-cultural conceptions in the paradigms “*traditionalism – postmodernism*” and “*the past – the present*”.

Discussion. The carried out historical reconstruction of the socio-cultural discourse on family and child leisure enabled to ascertain how the transition from the *traditional (positivist)* to *post-modern (anti-positivist)*

(antipozityvistinės) laisvalaikio sampratų; vaikystės fenomeno konceptų kaita lėmė šeimos ir vaiko laisvalaikio kultūros atsiradimą, kuris buvo suvokiamas per konceptus: *vaikas – neatsiejama šeimos dalis, vaikas – individas, šeimos ir vaiko laisvalaikis*. Atsiranda šeimos ir vaiko laisvalaikio kaip lygiavertčių subkultūrų konteksto supratimas, taip išskiriant ir naują vaikų laisvalaikio konceptą. Norint konstruoti šeimos ir vaiko laisvalaikio diskursą istoriniame-kultūriniame kontekstuose, reikia atskleisti socialinį-edukacinį prasmingumą bei jo ryšį su antipozityvistine laisvalaikio samprata. Tęsiant pradėtą temą numatome atlikti empirinį fenomenologinį-hermeneutinį tyrimą „Vaikų laisvalaikio kultūros šeimoje socialinis-edukacinis prasmingumas į vaiką orientuotos ugdymo(-si) paradigmos kontekste“ ir išsiaiškinti, kokiomis ugdymo dalyvių (tėvų, pedagogų ir vaikų) patyriminėmis reprezentacijomis yra konstruojamas vaikų laisvalaikio kultūros šeimoje diskursas. Diskurso (suaugusieji – vaikai) sampratų analizė padėtų išvengti visuomenėje egzistuojančių vaikų ir šeimos laisvalaikio stereotipų bei mitologizavimo, atrasti žinias, kurių pagrindu gali būti konstruojama *į vaiką*, o ne *į suaugusįjį* orientuota vaikų laisvalaikio samprata.

conceptions of leisure took place and how the shift in the concepts of the childhood phenomenon influenced the appearance of the culture of family and child leisure, which was perceived through the concepts *the child as an integral part of the family, the child as an individual, and family and child leisure*. There appears an understanding of family and child leisure as of the context of equal subcultures, this way distinguishing the new concept of children's leisure. In order to construct the discourse on family and child leisure in historical-cultural contexts, it is necessary to disclose social-educational meaningfulness and its link with the anti-positivist conception of leisure. Continuing the initiated topic, we are planning to carry out an empirical phenomenological-hermeneutic study “Social-Educational Meaningfulness of Children's Leisure Culture in the Family in the Context of Child-Centred (Self-)educational Paradigm” and to find out what experiential representations of education members (parents, teachers and children) form the discourse of children's leisure culture in the family. The analysis of the discourse conceptions (adults – children) would help to avoid child and family leisure stereotypes and mythologization, to find knowledge which would be the basis for the formation of the conception of children's leisure oriented not towards *the adult* but towards *the child*.

Literatūra • References

- Allan, G., Crow, G. (1991). Privatization, Home-centredness and Leisure. *Leisure Studies*, 10(1).
- Aries, Ph. (1962). *Centuries of Childhood: A Social History of Family Life*. New York, Random House.
- Bhatti, M., Church, A. (2000). I Never Promised You a Rose Garden: Gender, Leisure and Home-making. *Leisure Studies*, 19.
- Csikszentmihalyi, M. (1990). *Flow: The psychology of optimal experience*. New York: Harper & Row.
- Clarke, J., Critcher, C. (1985). *The Devil Makes Work: Leisure in Capitalist Britain*. Urbana, University of Illinois Press.
- Clarke, J., Critcher, C. (1995). *Sociology of Leisure: A Reader*. London, E. & F. N. Spon.
- Conflicting Paradigms. *Journal of Leisure Research* 29(1).
- Couchman, R. (1982). Family Recreation: A New Dynamic in Family Life. *Leisurability* 9(4).
- Cross, G. (1990). *A Social History of Leisure Since 1600*. State College, PA, Venture Publishing.
- Daly, K. J. (2001). Deconstructing Family Time: From Ideology to Lived Experience. *Journal of Marriage and Family* 63(2).
- Dawson, D. (2000). *Social Class and Leisure Provision*. State College, PA, Venture Publishing.
- Freysinger, V. (1997). Redefining Family, Redefining Leisure: Progress Made and Challenges Ahead in Research on Leisure and Families. *Journal of Leisure Research*, 29(1).
- Hill, M. S. (1988). Marital Stability and Spouses' Shared Time. *Journal of Family Issues* (9).
- Holman, T. B., Epperson, A. (1984). Family and Leisure: A Review of the Literature with Research Recommendations. *Journal of Leisure Research* (16).
- Horna, J. (1994). *The Study of Leisure: An Introduction*. Toronto, Oxford University Press.
- Juodaitytė, A. (2003). *Vaikystės fenomenas: socialinis-edukacinis aspektas*. Šiauliai.
- Kabašinskaitė, D. (2002). Vaikystės sociologija, vaikų teisės ir vaikų politika. *Filosofija, sociologija*, 3, 43–49.
- Kelly, J. R. (1995). *Leisure and the Family*. Sociology of Leisure: A Reader, London, E. & F. N. Spon.
- Kelly, J. R. (1997). Changing Issues in Leisure-Family Research. *Journal of Leisure Research* (29).
- Kelly, J. R. (1983) *Leisure Identities and Interactions*. London, Allen & Unwin.
- Kleiber, D. (1999). *Leisure experience and human development*. New York: Basic Books.
- Kleiber, D. (2001). Developmental Intervention and Leisure Education: A Life Span Perspective. *World Leisure*, 1, 4-10. University of Georgia.
- Larson, R. (2000). Toward a psychology of positive youth development. *American Psychologist*, 55.
- Kvieskienė, G., Mockevičienė, D. (2002). Laisvalaikio reikšmė ankstyvajai prevencijai. *Socialinio pedagogo ABC*. Vilnius.
- Mannell, R. C., Kleiber, D. A. (1997). *A Social Psychology of Leisure*. State College, PA,
- Orthner, D. K. (1975). Leisure Activity Patterns and Mari-

tal Satisfaction Over the Marital Career. *Journal of Marriage and the Family* (37).

Orthner, D. K., Mancini, J. A. (1980). Leisure Behavior and Group Dynamics: The Case of the Family. *Social Psychological Perspectives on Leisure and Recreation*, Springfield, IL, Thomas.

Orthner, D. K., Mancini, J. A. (1991). *Benefits of Leisure for Family Bonding*. Benefits of Leisure, State College, PA, Venture.

Paulavičiūtė, A. (2000). Mokinių racionalaus laisvalaikio panaudojimo reikšmė asmenybei. *Mokslo darbai. Pedagogika*, 43.

Rehman, L. A. (2001). Using Eichler to Inform Family Leisure Research. Women's Leisure Experiences: Ages, Stages and Roles. Eastbourne, Leisure Studies Association Research Recommendations. *Journal of Leisure Research* (16).

Rojek, C. (1985). *Capitalism and Leisure Theory*. London, Tavistock.

Shaw, S. M. (1992). Dereifying Family Leisure: An Examination of Women's and Men's Everyday Experiences and Perceptions of Family Leisure. *Leisure Sciences* 14(4).

Shaw, S. M. (1997). Controversies and Contradictions in Family Leisure: An Analysis of Conflicting Paradigms. *Journal of Leisure Research* 29(1).

Strauss, M., Gelles, R., Steinmetz, S. (1980). *Behind Closed Doors*. New York, Doubleday.

Vasiliauskas, R. (2006). *Lietuvių liaudies pedagogika – jaunosios kartos socializacijos fenomenas (XIX a. antroji pusė – XX a. pradžia)*. Vilnius: Vilniaus pedagoginio universiteto leidykla.

Veal, A. J., Lynch, R. (2001). *Australian Leisure*. South Melbourne, Addison Wesley Longman. Venture Publishing.

Vosyliūtė, A. (1995). Vartojimas ir rekreacija: ypatumai ir pokyčiai. *Filosofija. Sociologija*. Vilnius: Academia.

Waterman, A. S. (1990). Personal expressiveness: Philosophical and psychological foundations. *Journal of Mind and Behavior*, 11.

Коул, М. (1997). *Культурно-историческая психология: наука будущего*. Москва: Когито-Центр.

Кон, И. (1988). Ребёнок и общество (историко-этнографическая перспектива). Минск: Наука.

RŪTA ŠIAUČIULIENĖ

Socialinių mokslų (edukologija) doktorantė
Šiaulių universiteto Edukologijos fakulteto
Edukologijos katedros asistentė
Edukacinių tyrimų mokslinio centro
Jaunesnioji mokslo darbuotoja
Moksliniai interesai: vaikų laisvalaikio kultūra,
vaikystės fenomeno tyrimai.

Doctoral student of Social Sciences (Education Studies)
Junior lecturer of the Department of Education
Studies of the Faculty of Education Studies,
Šiauliai University
Junior research worker of Scientific Centre of
Educational Researches
Research interests: children's leisure culture,
researches into the childhood phenomenon

Address: Višinskio Str. 25, LT-76351 Šiauliai, Lithuania
E-mail: ruta0608@gmail.com